

מפגש מס' 2

דף למנחה

בראשית ו'-י'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ו' - הארץ נשחתת

פרק ז' - מבול

פרק ח' - יציאה מהתיבה

פרק ט' - ברית הקשת

פרק י' - בני נח לגויהם

לימוד מעמיק

הטוב בבריאה וחטאי האדם

פתיחה

החלטתו של ה' להשמיד את העולם נבעה מתוך הבנה כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום (ו'). עם זאת, אחרי המבול המים מתכנסים בשנית אל מקום אחד, הארץ מתגלה ושוב חוזרים אליה בעלי החיים כולם ובראשם האדם. לא רק זה, אלא שה' משתמש באותו הנימוק שהביא להשמדת הארץ, דווקא כסיבה להבטיח שזה לא יקרה בשנית: ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי באשר עשיתי (ח', כא).

מה השתנה בין טרום המבול לאחריו?

שאלות למחשבה

כאשר מנסים לחנך ילד בעל אופי בעייתי, מצד אחד יש לנו נטיה להיות מיואשים ממנו ולהקפיד עמו על כל טעות, אך מצד שני נהיה עדינים ומכילים יותר למעשיו, מתוך הבנה שזהו אופיו. כיצד לדעתכם ניתן לשמור על מתח נכון בין הדברים?

חלק א - הקבלות בסיפורי בראשית

פעילות

נחלק לכולם **כרטיסיות** של פסוקים שונים מלפני המבול ולאחריו. כל אחד יצטרך לחפש אצל האחרים פסוק/סיפור המקביל לשלו ושייך לתקופה השנייה. לאחר מכן נסדר את כל הפסוקים על הרצפה/לוח בצורה של טבלה:

מבריאת העולם	לאחר המבול
וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹמוֹ וּבְהוֹמוֹתָיִךְ עָלַתְּ אֱלֹהִים מִרְחַפְתָּ עַל פְּנֵי הַמַּיִם (א', ב)	וַיִּגְבְּדוּ הַמַּיִם וַיִּרְבוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַתִּלְךְ הַתְּבֵהָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם (ו', יח-יט)
וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ. וּמִוֹרְאֵכֶם וּחִתְכֶם יִהְיֶה עָלֶיךָ כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאֲדָמָה וּבְכָל דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ (א', כח)	וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ. וּמִוֹרְאֵכֶם וּחִתְכֶם יִהְיֶה עָלֶיךָ כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאֲדָמָה וּבְכָל דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ (ט', א-ב)
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ (א', כט)	כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כַּיְיָדָה עֵשֶׂב נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל (ט', ג)
וַתִּקַּח מִפְּרִיֹו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישֶׁהָ עִמָּהּ וַיֹּאכְלוּ וַתִּפְקְדָנָה עֵינֵי שְׂנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם (ג', ו-ז)	וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרְם. וַיִּשְׁתֶּן מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֹהֶלָהּ (ט', כ-כא)
הֲנִי הָאָדָם הַיְהִי כַּאֲחֵד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעֵתָהּ פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְעַלְמִים. וַיִּשְׁלַחֲהוּ ה' אֱלֹהִים מִגֵּן עֵדֶן (ג', כב-כג)	הֲנִי עִם אֶחָד וְשִׁפְהָ אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעֵתָהּ לֹא יִבְעֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת... וַיִּפֶן ה' אֶת־מִשְׁעַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ (יא', ו-ח)
וְעֵתָה אֲרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לִקְחֹת אֶת דְּמֵי אַחֶיךָ מִיַּדְךָ... וַיִּשֶׂשׁ ה' לְקוֹן אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת אוֹתוֹ כָּל מִצְאוֹ (ד', יא, טו)	וְאֵךְ אֶת דְּמִמֶּךָ לְנַפְשֹׁתֶיכֶם אֲדַרְשׁ מִיָּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אַחֵי אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם. שִׁפְךָ דַם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ (ט', ה-ו)
וַיִּצְא קַוֵּן מִלְּפָנֵי ה' וַיִּשָּׁב בְּאֶרֶץ נֹד קְדָמַת עֵדֶן... וַיְהִי בְנָה עֵיר (ד', טז-יז)	וַיְהִי בְּנִסְעֶם מִקְדָּם וַיִּמְצְאוּ בְקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיִּשְׁבוּ שָׁם... וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר (יא, ב-ד)
וַיְהִי הַבַּל רְעוּהָ צֶאֱן וְקַוֵּן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה (ד', ב)	אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדוֹתֶם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל (י', לב)
וַיֹּאמֶר ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וְכָל יֶעֱר מִחֲשַׁבְתּוֹ לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. וַיִּנְחַם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ (ו', ה-ו)	וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבוֹ לֹא אֶסְפֵּךְ לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסְפֵּךְ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי פֶּאֶשׁוֹר עֲשִׂיתִי (ח', כא)

שאלה לדיון:

בחנו את זוגות הפסוקים ונסו להגדיר מה השתנה בין טרום המבול לאחוריו? האם יש כמה שינויים שניתן להסביר אותם באותו האופן?

חלק ב - עולם חדש

ראשית, מהקבלות הפסוקים ניתן לזהות את הדמיון בין תהליך הבריאה הראשון לבין הארץ במצב שאחרי המבול. העולם שלפני הבריאה מתואר כמלא כולו מים, ועליו מרחפת רוח א-להים: וְהָאָרֶץ הִיְתְּהָ תְהוֹ וְבָהוּ וְהַשָּׁחַךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם (א', ב). חורבן המבול החזיר את הארץ למצב מאוד דומה לזה, בו המים מכסים את הכול ורק תיבה 'קטנה' של חיים מהלכת על פניהם: וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַתִּלְךְ הַתֵּבָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם (ז', יח). (ראו ב**פוסט מאת הרב זאב ויטמן**)

אלא שהבדלים קטנים משפיעים על כל תהליך הבריאה מחדש: בשתי הפעמים הדרך ליצור מחדש את הארץ היא על ידי קיבוץ כל המים למקומות מוגדרים, וחשיפת האדמה היבשה. אבל בעוד שבבריאה הראשונה שימשה היבשה לא רק כאזור מחיה, אלא גם כחומר המקור ממנו נוצרו כל בעלי החיים ובראשם האדם; אל הארץ החדשה שאחר המבול מגיעים בעלי החיים והאדם כשהם כבר ברואים וקיימים, יורדים מן התיבה הא-להית ששרדה את החורבן ומתהלכים על הארץ.

ההבדל הזה יוצר ניתוק מסוים בין בעלי החיים והאדמה, ניתוק שלא היה בבריאה הראשונה. בתקופה הראשונה של העולם, ישנו קשר ישיר בין האדם והאדמה. קשר זה מתבטא בהשפעה הדדית: כאשר האדם חוטא ואוכל מעץ הדעת - האדמה מתקללת בגללו: כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעֵבֹרְךָ (ג', יז); וכאשר קין רוצח את הבל, האדמה היא זו שמתקוממת נגדו: קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה; וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחְתָּ אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ. כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאָדָמָה לֹא תִסֵּף תֵּת פֶּחָה לָךְ נָע וְנָד תִּהְיֶה בְּאָרֶץ (ד', י-יב). גם המבול עצמו, הגיע בעקבות השפעה כזו של מעשי האדם על הארץ - חטאי האנושות הביאו לכך שהארץ עצמה נשחתה, ובעקבות כך החליט א-להים להשחית את הארץ לחלוטין ולהתחיל מחדש: וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס. וַיֵּרָא אֲלֵהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְגַח קִץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ (ו', יא-יג).

לעומת כל זה, לאחר המבול פותח ה' דף חדש בו לא תהיה עוד השפעה ישירה בין מעשי האדם לבין גורלה של האדמה: וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבוֹ לֹא אֶסָף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם (ח', כא). בין השאר, ייתכן שהסיבה לכך היא הנתק המציאותי שנוצר בין האדם והארץ לאחר המבול. (ראו ב**פוסט מאת פרופ' יונתן גרוסמן**)

שאלה למחשבה

כיצד יתכן שמעשי האדם ישפיעו על הטבע סביבו, לדעתכם - האם מדובר בהשפעה פיזית או רוחנית? אמנם אחרי המבול הארץ כבר אינה נפגעת ממעשי האדם, אבל גם היום אנו ישנן טענות שמעשים של האדם יכולים להשפיע על המציאות סביבו. מה דעתכם?

הניתוק שנוצר בין מעשי האדם להשפעה המידית שלהם על המציאות, מחייב גישה שונה לשאלת המעשה הטוב והרע. לפני המבול, מלבד הציווי לא לאכול מעץ הדעת לא ניתנו עוד ציוויים לבני האדם עד לציווי על נח לבנות תיבה. האדם לא קיבל הנחיות כיצד ראוי לו לפעול. מבחינה זו, לכאורה לא ניתן להאשים את בני האדם בחמס וברע שעשו בארץ, ללא שנאמרה להם הדרך הנכונה.

אכן, אנו מוצאים כי קין, למרות שרצח את אחיו, לא נשפט למוות כרוצח במזיד, אלא קיבל דין הדומה הרבה יותר לרוצח בשוגג - גלות ממקומו, ומציאת מקלט על ידי בניית עיר. הביקורת על קין איננה על חציית קו, אלא על התוצאה המחרידה של מעשיו: מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה (ד', י). הקשר בין האדם לאדמה יצר זיקה של חוב דם על קין ששפך את דמי אחיו, לכן הוא 'נרדף' על ידי האדמה, וחושש מכך שכל מי שימצא אותו יהרוג אותו כדי לשלם את החוב הזה. מצב דומה מתבטא גם בכל שאר חטאי האדם שלפני המבול: כמו שראינו, הרוע שבחטאיהם לא תלוי בכך שעברו על מצוות ה', אלא בתוצאות ההרסניות שלהם, שהשחיתו את הארץ. ניתן לומר שהייתה מעין ציפייה מהאדם לזהות את ההשפעה הרעה של מעשיו על המציאות סביבו, ועל פי זה לבחור במעשים של טוב. (ראו ב**פוסט מאת פרופ' יונתן גרוסמן**)

לאחר המבול לעומת זאת, ה' ניתק בין מעשי האדם להשפעתם על המציאות הארצית, ועל כן נדרש במקום זאת להכווין את האדם למעשים של טוב בדרך של ציוויים ומשפטים. כך למשל, נאמר לבני האדם במפורש שעליהם

להיזהר משפיכת דם, והוגדר דין מוות למי שיעבור על כך: שִׁפְךָ דַם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְצַלְמֵ אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם (ט', ו). לא סתם חז"ל זיהו דוקא אצל בני נח את השלב שבו נטצו אומות העולם על ידי ה':

סנהדרין נו עא:

תנו רבנן שבע מצות נצטוו בני נח: דינין וברכת השם עז גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי.

יחד עם השינוי באופן בו מוגדר המעשה הרע, גם רשימת המעשים האסורים השתנתה מעט. כך למשל התחדש לאחר המבול היתר אכילת הבשר. בבריאת העולם הותר לאדם ולחיות מזון דווקא מהצומח, שנברא עוד ביום השלישי: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נְתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ (א', כט), בשר החיות לעומת זאת, היה שווה ערך לבשר האדם, ושפיכת דמו עלולה להיות בעייתית באופן דומה לשפיכת דמי אדם. כך נראה למשל בפרשיית איסור שחוטי חוץ של ישראל: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה. וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יַחֲשִׁיב לְאִישׁ הַהוּא דָם שִׁפְךָ (ויקרא יז, ג-ד). ייתכן גם שהקשר המשותף של האדם ובעלי החיים לעפר האדמה ממנו נוצרו, הפך זאת לבעייתית להיות ניזונים זה מזה. (ראו ב**פוסט מאת פרופ' יונתן גרוסמן**)

אמנם, אחרי המבול התנתק הקישור הישיר בין שפיכת הדם לבין פגיעה באדמה, והאדם ובעלי החיים הצטרפו לבריאה כיצורים נפרדים שיצאו שלמים מתוך התיבה. אז התחדשה האפשרות להיות ניזונים גם מבשר: כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כַּיּוֹקֵם עֵשֶׂב נְתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל (ט', ג). רק פגיעה באדם נותרה כאיסור חמור, לא בשל הפגיעה באדמה, אלא בגלל צלם הא-להים שבו: וְאֵן אֶת דְּמָכֶם לִנְפֹשְׁתֵיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשְׁנָהּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אַחִיו אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם. שִׁפְךָ דַם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְצַלְמֵ אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם (ט', ו-י). (ראו גם ב**סרטון מאת דר יושי פרג'ון**)

זוית אישית

שאלת היחס לאכילת בשר מטרידה אותנו רבות במאה האחרונה. מה דעתכם על כך? כיצד משפיעה עליכם גישת התורה לאכילת בשר?

סייג קטן יש להוסיף לכל הנאמר כאן: בהמשך התורה מתברר שישנו מקום אחד בו השתמרו כל ההשפעות המציאותיות של הקשר בין מעשי האדם לארץ - ארץ כנען. בדומה לבני האדם שחיו בארץ לפני המבול, עמי הארץ שיושבים בכנען לפני בני ישראל אינם נשפטים על כך שהם עוברים על מצוות ה', אלא על כך שהם פועלים בדרכים רעות שבמהותן אינן מתאימות לארץ שהם עליה, ופוגעות בה: בְּכָל אֲלֵה נְטִמָּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם. וְהַטְּמָא הָאָרֶץ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת יִשְׁבִּיָהּ (ויקרא יח, כד-כה). כמו כן, רצח המתבצע בארץ כנען מקבל יחס דומה לרצח קין את הבל: וְלֹא תִקְחוּ כֶפֶר לְנוֹס אֶל עִיר מְקַלְטוֹ לָשׁוּב לְשִׁבְתָּהּ בְּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּהּ כִּי הִדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלֹא תִקְחוּ אֶת הָאָרֶץ לְכֹפֵר לְדָם אֲשֶׁר שִׁפְךָ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שִׁפְכוּ. וְלֹא תַטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ (במדבר לה, לב-לד). (ראו על כך ב**דברי הרמבן**)

יוצא אם כן, שארץ כנען היא חלקת האדמה היחידה שנותרה דומה לעולם שלפני המבול - בה חלים כללים מיוחדים וקפדניים יותר של 'מהו טוב', ודרכה ה' יכול להתגלות בעולם, כמתוכנן עוד בגן העדן. (ראו ב**סרטון מאת הרב יעקב מדין והרב אמנון בזק**)

חלק ג - בין אדם לחברה

הבדל ניכר נוסף בין העולם שלפני המבול לזה שאחריו, הוא היחס לבני האדם כחברה. טרום המבול, ההתייחסות לאדם ולבניו התמקדה ביחידים, בעוד לאחר המבול נוצרת תפיסה חדשה של חברה ומשפחתיות. ניתן לראות זאת בפירוט תולדותיהם של אדם ושל נח. אצל תולדותיו של אדם תשומת הלב ניתנת לכל יחיד ולמקצוע המיוחד בו עסק: ויהי הבל רעה צאן וקמזן יהיה עבד אדמה... ותלד עדה את יבל הוא יהיה אבי ישוב אהל ומקנה. ושם אחיו יובל הוא יהיה אבי כל תפיש כנור וְעוגב. וצלה גם הוא ולדה את תובל קנן לטש כל חרש נחשת וברזל (ד', ב, כ-כב). לעומת זאת, בתולדות נח מתייחסת התורה לצאצאיו כמייסדים של משפחות ולאומים: אלה משפחות בני נח לתולדותם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול (י', לב). גם תופעה זו מתבטאת במידה מסוימת בתהליך ה'בריאה' השונה שלאחר המבול. בעוד בבריאת העולם נברא יחיד, אל הארץ החדשה שאחר המבול הגיעו בני האדם כמשפחה: ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו (ח', יח).

בעקבות זאת, גם ההתייחסות למאורעות המרכזיים בהתפתחות האנושית ולחטאי האדם - שונה. בטבלת ההקבלות שהצגנו קודם, ניתן לראות שינם שלוש חטאים שמקבלים התייחסות הן בסיפורי הבריאה והן בתקופה שלאחר המבול: גילוי עריות, עבודה זרה ושפיכות דמים.

ההתייחסות הראשונה לתחום העריות מפורשת לאחר בריאת האישה: על פן יעזוב איש את אביו ואמו וידבק באשתו והיו לבשר אחד (ב', כד). חז"ל ראו בפסוק זה מקור לייחוד הנישואין בין איש ויאשה, ולאיסור ניאוף עם אשת איש. בשלב זה, איסור העריות מתמקד במשמעות החיבור כחלק מהשלמת האדם הפרטי, ולא כתיקון חברתי. בנוסף לכך, חטא העריות מקבל התייחסות מרומזת לאחר הבריאה דרך איסור האכילה מעץ הדעת. כאשר אדם וחווה אוכלים מן העץ הם מגלים כי הם עירומים ומתביישים בכך. אחד ממוקדי הביקורת על האכילה מן העץ נסוב סביב תגלית זו: ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת (ג', יא). בסיפור הזה, העירום האישי של האדם ושל אשתו מוצג כבעייתי מצד עצמו, ולא בשל החשיפה לאנשים שאינם ראויים לכך.

לעומת זאת, בסיפור העריות שלאחר המבול נח מתגלה בתוך אהלו, אך הביקורת לא נסובה עליו, אלא על בנו ש'רואה את ערוותו', לעומת אחיו שמקפידים שלא לראות את ערוות אביהם: וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ... ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו (ט', כב-כג). המושג 'לראות/לגלות את ערוות האב' מפורש לנו בהמשך התורה ככזה הנושא בתוכו משמעות מהותית יותר: ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך הוא לא תגלה ערוותה (יח, ז); ואכן, חז"ל מבינים שהתורה מרמזת כאן על מעשים מיניים שעשה חם לאביו. כאן, לעומת סיפור גן עדן, בעיית העריות אינה מוצגת כבעיה עצמאית, אלא כחלק מכללי המבנה החברתי והמשפחתי הראויים.

כך גם לגבי שפיכות הדמים: ראינו כבר את ההתייחסות לקין כרוצח, אך לאחר המבול מכווין ה' את נח ובניו ליצור מערכת חברתית של משפט ודינים, שבתוכה תהיה ענישה מסודרת לשופכי דמים.

אחרון חביב, החשש מחטא העבודה הזרה מתבטא פעמיים בניסיון של האדם להידמות לא-להים. לאחר אכילת האדם מעץ הדעת, דואג ה' מהאפשרות שהאדם גם יחיה לעולם, ובכך יוכל לראות עצמו כא-להי: הן האדם יהיה באחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם (ג', כב). כדי למנוע זאת, הוא משלח את האדם ובכך גוזר עליו את המוות שישמש כהוכחה לחדלונו של האדם.

במקביל לסיפור זה, לאחר המבול מתאספים בני האדם כחברה אנושית אחת ומנסים ליצור לעצמם שם עולם על ידי בניית עיר: ויהי כל הארץ שפה אחת ודבָרם אחדים. ויהי בנסעם מקדם ומצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם... ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם (יא, א-ד). בניגוד לאדם הפרטי שמאזים על ידי המוות, האנושות יכולה באופן תיאורטי להתקיים כקבוצה אחת מאוחדת לאורך שנים, כאשר כל דור מחליף את זה שלפניו וממשיך את דרכו. באופן זה עלולה החברה האנושית המאוחדת לראות עצמה ככוח א-להי שאיננו כפוף לאף אחד: ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות (יא, ו) (ראו ב**פוסט** **מאת שרון רימון**). גם כאן, מוצא ה' דרך למנוע מהאנושות לצבור עוצמה גדולה מדי, הפעם על ידי פיצולם לשפות

שונות ולגויים שונים: הַבָּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֶׁשֶׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רֵעֵהוּ. וַיִּפְּץ ה' אֶת־מִשְׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לְבִנְתֵי הָעֵיר (יא, ז-ח) (ראו עוד ב**סרטון מאת הרב יעקב מדן והרב אמנון בזק**)

שאלה לדין אקטואלי

העידן המודרני הביא אתו מחדש את שאלת העצמת הכוח האנושי באמצעות אחדות בינלאומית. מהם הצדדים החיוביים של תהליך זה? מהן הסכנות לדעתכם? מה ניתן לעשות כדי למנוע גאווה ותחושת שליטה שיש בה מרד בא-להים?

גם בחלק זה, התהליך שעובר העולם מאדם פרטי ללאום מקדים את התהליך שה' יעביר בו את האומה הנבחרת. דרכה הוא משרה את שכינתו - מאברהם היחיד ובנו יצחק, אל עבר האומה המשפחתית של יעקב ובניו.

סיכום:

המבול איננו רק עונש לעולם מושחת, אלא גם דרך של תיקון המציאות - נקודת מפנה בתולדות העולם בה התחיל הכול מחדש בכללים חדשים. הכללים החדשים של המציאות שאחרי המבול מאפשרים לאדם בעל הבחירה להתקיים בתוך העולם הטוב של א-להים. על ידי ניתוק בין מעשי האדם לפגיעה ישירה במציאות סביבו, והשתתת כללים חברתיים אנושיים להתנהגות נאותה, העביר ה' לבני האדם את האחריות לעשיית הטוב, והשאיר טווח רחב יותר לטעות. ייתכן שלכך רמזו חז"ל במדרש על בריאת העולם במידת הרחמים, שמצוטט על ידי רש"י:

רש"י בראשית א', א:

בָּרָא אֱ-לֹהִים - ולא אמר בָּרָא ה'. שבתחילה עלה במחשבה לברואתו במידת הדין; ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין. היינו דכתיב (ב', ד): בְּיוֹם עָשׂוֹת ה' אֱ-לֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

כחלק מן התהליך נראה בהמשך כיצד ה' בונה בתוך החברה אומה נבחרת שתשמור את חוקותיו המקוריים, בארץ אחת בה השתמרו חוקי הבריאה הראשוניים.

להרחבה

[שיעור מאת הרב אמנון בזק: הבריאה השנייה](#)

[מאמר מאת הרב זאב ויטמן: הבריאה החדשה](#)

[מאמר מאת הרב דר' הושע ברמן: המחדש בטובו מעשה בראשית](#)

[מאמר מאת פרופ' יונתן גרוסמן: בין העולם הראשון לשני](#)

[מאמרים מאת הרב אלחנן סמט: על היתר אכילת בשר, על החטא ועונשו בסיפור על בבל ומגדלה](#)

[מאמרים מאת הרב יאיר קאהן: האדם והטבע, התפתחות החברה האנושית](#)